

УДК 334.73

Сиченко В.В.доктор наук з державного управління,
професор кафедри менеджменту організацій
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету**Ходирєва О.С.**аспірант кафедри менеджменту організацій
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОБСЛУГОВУЮЧОЇ КООПЕРАЦІЇ В АГРАРНІЙ СФЕРІ**

У статті подані основні проблеми на шляху розвитку обслуговуючої кооперації в Україні. Надано рекомендації щодо покращення регулювання розвитку обслуговуючої кооперації. Визначено принципи регулювання розвитку кооперативів.

Ключові слова: кооперація, державне регулювання, оподаткування, неприбутковий статус, державне фінансування, принципи регулювання розвитку кооперативів.

Сиченко В.В., Ходырева О.С. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ОБСЛУЖИВАЮЩЕЙ КООПЕРАЦИИ В АГРАРНОЙ СФЕРЕ

В статье приведены основные проблемы на пути развития обслуживающей кооперации в Украине. Даны рекомендации по улучшению регулирования развития обслуживающей кооперации. Указаны принципы регулирования развития кооперативов.

Ключевые слова: кооперация, государственное управление, налогообложение, неприбыльный статус, государственное финансирование, принципы регулирования развития кооперативов.

Sichenko V.V., Khodyrieva O.S. FEATURES OF SERVICING COOPERATION IN AGRICULTURE

The article describes the main challenges to the development of service cooperatives in Ukraine. Recommendations to improve the regulation of service cooperatives. Shown principles for the regulation of cooperatives.

Keywords: cooperation, government regulation, taxation, non-profit status, state funding, principles for the regulation of cooperatives.

Постановка проблеми. У рамках поглиблення інтеграції України в ЄС і світовий економічний простір питання кооперації в аграрному секторі постало з усією гостротою. Адже в ЄС громадські організації, які саморегулюються, є досить потужними і мають реальний вплив на формування аграрної політики. У той же час для ефективної діяльності будь-яких виробничих структур необхідна ефективна регулятивна політика. Нині діяльність сільськогосподарських кооперативів регулюється Законом України «Про кооперацію», Законом України «Про сільськогосподарську кооперацію», Господарським, Податковим, Земельним кодексами України тощо, проте ефективність даних структур є низькою.

Проблема державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки є вкрай актуальною і вимагає всебічного вивчення з урахуванням специфіки кооперативних відносин в аграрній сфері. Наразі динаміка кооперативного руху в Україні має негативну тенденцію, що вимагає своєчасного регулювання з боку держави та удосконалення відповідних нормативно-правових та організаційно-економічних механізмів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями державного регулювання та оподаткування сільськогосподарських обслуговуючих коопера-

тивів в Україні займалися В. Бабаєв, С. Бабенко, Я. Гаєцька-Колотило, В. Зіновчук, Д. Дема, В. Семчик, А. Пантелеймоненко, Н. Титова, В. Тропін, В. Федорович, Т. Чурилова, Ю Шемчуненко та інші. В їхніх роботах висвітлені питання основних засад розвитку та нормативно-правового регулювання діяльності сільськогосподарських кооперативів в Україні, проте недостатньо висвітлена роль держави в управлінні вищезазначеної структури.

Постановка завдання. Головною метою статті є висвітлення проблемних питань щодо державного регулювання кооперативної діяльності в Україні. Об'єктом дослідження виступає процес становлення розвитку кооперації у сучасній Україні. Предметом дослідження є сукупність факторів, що впливають на розвиток кооперативних процесів.

Виклад основного матеріалу. Формування та поширення сільськогосподарських кооперативів є одним із шляхів виходу з кризи, що переживають виробники сільськогосподарської продукції. Історія свідчить, що перед тим як стати характерною рисою сільськогосподарського сектора у більшості країн з розвинутою економікою, кооперативний рух отримав поштовх у часи криз і змін. Споконвічно це були дії «самооборони» з боку фермерів, підтримані пізніше владою [1, с. 7]. Розвиток кооперації потребує дер-

Таблиця 1

Кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні

Дата	Кількість СОК, одиниць		за видами діяльності, одиниць									
			переробні		заготівельно-збутові		постачальницькі		інші		багатофункціональні	
	зареєстр.	діючі	зареєстр.	діючі	зареєстр.	діючі	зареєстр.	діючі	зареєстр.	діючі	зареєстр.	діючі
01.01.14	1017	668	46	28	293	208	24	16	174	110	480	306
01.04.14	1027	666	44	27	296	206	27	17	162	101	498	315
01.10.14	1028	640	41	25	290	182	24	15	173	111	500	307
01.01.15	1022	613	41	22	264	155	23	14	180	114	514	308
Приріст	+5	-55	-5	-6	-29	-53	-1	-2	+6	+4	+34	+2

За даними сайту Міністерства аграрної політики та продовольства України

жавної підтримки, важливим чинником якої є розробка і реалізація спеціальних державних програм. Розглянемо тенденцію зміни кількості сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (СОК) у минулому році (табл. 1).

Аналізуючи стан кооперативного руху за останні періоди, бачимо, що кількість зареєстрованих кооперативів зростає, але фактично діючих зменшується. Це відбувається переважно за рахунок недосконалої державної регулятивної політики, а саме відсутності належної бюджетної підтримки (фінансування) і податкового стимулювання.

Зміна державної політики, введення нових стимулюючих законів, які передбачають низку пільг при оподаткуванні виробленої продукції, дасть певний поштовх для розвитку та діяльності об'єднаних співвласників земельних ділянок та сільськогосподарських кооперативів, дасть можливість виходу на новий рівень розвитку.

Найбільш суттєві кроки у цьому напрямі було здійснено у 2009 році. Так, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2009 р. № 184 була схвалена Концепція Державної цільової програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року. Постановою Кабінету Міністрів України від 3 червня 2009 р. № 559 була затверджена Державна цільова економічна програма підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року. Мета та завдання програми полягали в удосконаленні нормативно-правової бази, що регламентує діяльність сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів; наданні організаційної підтримки створенню сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів; поліпшенні матеріально-технічної бази сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Виконання будь-якої програми можливе за умови належного фінансування. Таке фінансування має здійснюватися за рахунок коштів державного бюджету в межах бюджетних призначень, передбачених на відповідний рік, залучених інвестицій та інших передбачених законодавством джерел.

За програмою підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 р. фінансування було закладено у розмірі 6,7 млрд грн. У рік прийняття програми виділено 50 млн для підтримки кооперативів, насамперед на формування їх матеріально-технічної бази.

На жаль, у 2011 р. програму було скасовано й фінансування призупинено [2, с. 263].

Стратегія соціально-економічного розвитку сільських територій «Рідне село» на період до 2020 року, яку активно почали впроваджувати у життя у 2012 році, поки що не принесла відчутних результатів у розвиток сільськогосподарської кооперації.

Іншим важливим фактором для зростання кількості кооперативів є питання їхнього оподаткування.

Як зазначає Д. Дема, серед науковців і працівників кооперативів дискутується питання щодо їх оподаткування. У цьому разі ототожнюються поняття «платник податків» та «неприбутковий» статус кооперативів. Значна частина як науковців, так і практиків необґрунтовано вважають, що сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи не є платниками податків і зборів. Водночас, незалежно від виду кооперативів, вони є платниками податків та обов'язкових зборів або виступають податковими агентами. Відповідно до діючого податкового законодавства України, всі кооперативи, що функціону-

ють як суб'єкти підприємницької діяльності, включаючи ті, що набули неприбуткового статусу, мають об'єкти (базу) оподаткування. Такими об'єктами оподаткування є заробітна плата працівників кооперативу, земельні ділянки, на яких розміщені чи ведуть діяльність кооперативи, транспортні засоби, вартість продукції, робіт і послуг, природні ресурси, прибуток (дохід) тощо [3, с. 93]. Тобто головним чинником при вирішенні питання оподаткування кооперативу є наявність об'єктів оподаткування.

Невирішеним залишається питання неприбутковості сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу. Як зазначає В. Тропін, для того щоб встановити факт неприбуткового статусу сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу, організації необхідно надати свої дані до Реєстру неприбуткових установ та організацій [4]. Порядок роботи Реєстру неприбуткових установ та організацій визначається Положенням про Реєстр неприбуткових установ та організацій, затвердженого Наказом Міністерства фінансів України від 24.01.2013 № 37 «Про затвердження Положення про Реєстр неприбуткових установ та організацій».

Стаття 157 Податкового кодексу України (ПКУ) застосовується до неприбуткових установ та організацій, зареєстрованих згідно з вимогами законодавства та внесених контролюючими органами в установчий порядок до Реєстру неприбуткових установ та організацій та містить перелік таких організацій.

Але норма статті 157 ПКУ не містить поняття «сільськогосподарський обслуговуючий кооператив», а отже не можливо вказаному виду організації надати статусу неприбуткової, оскільки вона не підпадає під регулювання податкового законодавства та інших нормативно-правових актів у цій сфері. Тому він пропонує внести відповідні зміни до статті 157 Податкового кодексу України, а саме доповнити зазначену статтю пунктом «і» та викласти останній у такій редакції: «сільськогосподарськими обслуговуючими кооперативами, створеними у визначеному законом порядку».

Ще одним важливим елементом державного регулювання, на думку О. Клокар, є механізм державного впливу. А саме: реєстрація суб'єктів господарювання, аудит діяльності, контроль за виконанням чинного законодавства [5]. Він передбачає спрощення умов реєстрації, перевірки діяльності сільськогосподарських кооперативів і дотримання чинного законодавства їх членами, а саме:

- скорочення кількості реєстраційних документів і термінів їх отримання (подання лише загальних даних щодо членів кооперативів, установчого договору та статуту з мінімальним терміном їх обробки);
- узгодження роботи між реєстраційними та податковими установами щодо взаємного обміну документами за окремими юридичними та фізичними особами – підприємцями (визначення термінів і переліку реєстраційних документів, необхідних для подання до податкової служби для ефективної співпраці між усіма державними та приватними інститутами);
- вільний доступ до інформації про фінансово-господарську діяльність кожного сільськогосподарського кооперативу для усіх його членів у будь-який проміжок часу;
- ухвалення та реалізація законодавства для аудиторської перевірки усіх форм і видів сільськогосподарських кооперативів;
- забезпечення контролю за дотриманням внутрішніх і зовнішніх (щодо сільськогосподар-

ських кооперативів) нормативних документів усіма суб'єктами сільськогосподарської кооперації, усунення протиріч і неузгодженостей у них тощо.

Зазначені вище заходи сприятимуть вирішенню будь-яких спірних питань щодо фінансово-господарської діяльності сільськогосподарських кооперативів.

Усі зазначені вище питання можна віднести до економіко-правового поля. Але ще однією важливою особливістю є питання соціального характеру.

Проблемою для подальшого успішного розвитку обслуговуючої кооперації є відсутність ініціативи, страх та невміння об'єднуватися для спільного вирішення проблем у сільських товаровиробників; відсутність спеціальної освіти та знань у керівників існуючих кооперативів; жорстка конкуренція з боку перекупників та переробників сільгосппродукції.

Шляхом вирішення цих проблем може бути:

- проведення роз'яснювальної роботи щодо переваг кооперативів з залученням органів влади та профільних спеціалістів;
- видавництво та розповсюдження рекламної продукції присвяченої успішним кооперативам;
- комплексний та системний підхід до створення кооперативів;
- заборона неконтрольованої торгівлі сільськогосподарською продукцією;
- державне втручання в ринок сільськогосподарської продукції;
- надання пріоритету для кооперативів на держзамовленнях.

Для більш якісного впровадження рекомендацій щодо покращення регулювання розвитку обслуговуючої кооперації необхідно дотримуватись певних принципів, що виступають як основоутворюючий фактор ефективних покращень. Як зазначав М.Й. Малік, кооперативні принципи – це система абстрактних ідей, сформованих у результаті практичного досвіду, які відображають особливі цілі і унікальність кооперативної організації та є керівними настановами для тих, хто має бажання створити коопе-

ратив [6, с. 154]. На нашу думку, принципи можна виділити в дві окремі групи: загальні, що забезпечуються статтею 4 Закону України «Про кооперацію» від 10 липня 2003 року [7], та спеціальні.

Висновки та подальші дослідження. Розвиток сільськогосподарських кооперативів залежить від політики держави, спрямованої на їх підтримку.

Для ефективного регулювання розвитку обслуговуючої кооперації в аграрній сфері необхідно:

- забезпечити належну підтримку держави через програми підтримки розвитку обслуговуючих кооперативів;
- внести необхідні зміни до законодавства України для роз'яснення питання неприбуткового статусу сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та питання їх оподаткування;
- покращити механізм державного впливу через спрощення умов реєстрації, вільного доступу до інформації про фінансово-господарську діяльність сільськогосподарського кооперативу для всіх його членів, перевірки діяльності кооперативів і дотримання чинного законодавства їх членами;
- забезпечення вирішення соціальних питань обслуговуючої кооперації.

Подальше об'єднання сільгоспвиробників, у тому числі і одноосібників, у кооперативи, визначення їх правового статусу несе у собі вагомий економічний потенціал, результатом якого будуть збільшення виробництва продукції, її здешевлення, отримання прибутку, залучення нових технологій у виробництво та збереження земель.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сельскохозяйственные обслуживающие кооперативы. Ключевой элемент восстановления сельского хозяйства ННГ: Проект Тасис по распространению технической информации [Электронный ресурс] – Брюссель, Европейская комиссия. – 2000. – 40 с. – Режим доступа : http://www.icp.org.ua/files/217_selskohozhajstvennyeobslyuzhivajuwiekooperativyoprotrossii.pdf.
2. Чурилова Т.М. Державне регулювання розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації / Чурилова Т.М. // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 4. – С. 262-265.
3. Дема Д.О. До питання неприбутковості статусу сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів / Д. Дема, О. Дема // Вісник Житомирського національного агроекологічного університету. – 2012. – № 1(30). Том 2. – С. 91-95.
4. Тропін В.В. Оподаткування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів: проблемні питання та напрямки їх вирішення [Електронний ресурс] / В.В. Тропін. – Режим доступу : <http://legalactivity.com.ua/>.
5. Клокар О.О. Державне регулювання розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні [Електронний ресурс] / О.О. Клокар // Інноваційна економіка. – 2014. – № 1. – С. 9-14. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/inek_2014_1_3.pdf/.
6. Соціально-економічні засади розвитку сільських територій (економіка, підприємництво і менеджмент): монографія / [Малік М.Й., Кропивко М.Ф., Булавка О.Г. та ін.]; за ред. М.Й. Маліка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 642 с.
7. Закон України «Про кооперацію» від 10 липня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/>.

Принципи регулювання розвитку кооперативів

Загальні:

- добровільність вступу та безперешкодність виходу із кооперативної організації;
- соціальної справедливості, взаємодопомоги та співробітництва;
- рівного права голосу під час прийняття рішень (один член кооперативу – один голос);
- вільного вибору напрямів і видів діяльності;
- демократичного контролю за діяльністю кооперативних організацій та їх посадових осіб з боку членів організації;
- безпосередньої участі членів кооперативної організації у її діяльності.

Спеціальні:

- законності – рівність усіх суб'єктів кооперативних відносин перед законом, дотримання законів, актів, положень;
- комплексності – всебічний аналіз діяльності підприємства та його підрозділів, який упорядковує аналітичну роботу, підвищує її ефективність, допомагає приймати обґрунтовані управлінські рішення;
- результативності (цілеспрямованості) – усі учасники мають прагнути досягнення цілей, запланованих на основі завдань кооперативу, шляхом забезпечення якісного надання послуг усіма членами кооперативу.